

Kimmo Ohtonen

Tunturi- kettu

POHJOLAN NAALIN TARINA

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Alfred Kordelinin säätiö on tukenut kirjan teko- ja kirjoitusprosessia.

© Kimmo Ohtonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2023

ISBN 978-951-1-42063-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Umalle

A blue vixen lies tight against her stone. She turns her rump to the weather, curls up and pokes her snout under her thigh, lowering her eyelids till there's the merest hint of a pupil. And so she keeps an eye on the man who has not shifted since he took cover under the overhanging drift, here on the upper slopes of Asheimar, some eighteen hours ago. The snow has drifted and fallen over him until he resembles nothing so much as a hump of ruined wall.

The creature must take care not to forget that the man is a hunter.

SJÓN, *The Blue Fox*

OSA I

2013–2019

I

Eräänä joutilaana iltapäivänä vuonna 2016 makoilin sohvilla kännykkä kädessäni ja etsin netistä jotain ihmettelemisen arvoista.

Ulkona satoi ehkä vettä tai paistoi aurinko, en enää muista.

Selailllessani netin uutisvirtaa silmiini osui sattumalta otsikko, joka suorastaan pakotti klikkaamaan jutun auki. Ja miten dramaattinen tarina otsikon takaa paljastuikaan! Siinä oli sitä kaikkea: romanssia ja jännitystä, iloa ja surua, jopa murha.

Ja erikoista kyllä, kyseessä oli tarina, joka oli samaan aikaan sekä hyvä että huono uutinen.

Tapahtumat sijoittuivat Kaldoaivin erämaan kaukaisille tuntureille lähellä Norjan rajaa. Jostain naapurimaiden puolelta vaeltanut naalipari oli asettunut sinne vanhalle pesäpaikalle, joka oli ollut autiona jo vuosikausia. Siitä oli kaksikymmentä vuotta, kun laji oli viimeksi varmuudella pesinyt Suomessa. Mutta siinä se nyt oli ihka elävänä, jo kerran Suomen luonnosta kadonnut tunturikettu, kuin muistutus menneestä maailmasta.

Metsähallituksen pesäpaikalle jättämän riistakameran tallentamissa valokuvissa näkyi, kuinka pariskunta liehitteli toisiaan; kuonot vastakkain, vartalot innokkaasti mutkalla, tuuheat hännät heiluen kohti taivasta. Niiden meno näytti vapautuneelta ja huolettomalta, ja jos kaikki menisi hyvin, pian

pesäluolan suojuissa syntyisivät Suomen 2000-luvun ensimmäiset naalinpoikaset.

Riistakameran kuvissa naalit oli helppo erottaa toisistaan, sillä toinen niistä oli lajin valkoiseen värimuotoon ja toinen siniseen värimuotoon kuuluva yksilö. Naaliparin turkkien värieron lisäksi riistakameran kuvamateriaalista pisti silmään toinenkin seikka. Tuona keväänä lumet olivat sulaneet Kaldoaivin tunturiylängöiltä aikaisin. Huhtikuun loppupuolella maa oli jo miltei sula. Vain pieniä päiviä lunta oli jäljellä siellä täällä. Sinistä värigeeniä kantavan uroksen turkki oli jo vaihtunut ruskeaan kesäasuun, joka maastoutui varvikon maanläheisiin väreihin. Valkoturkkinen naaras sen sijaan erottui tummasta maastosta kuin huutomerkki.

Viimeinen riistakamerakuva parista yhdessä oli taltioitunut toukokuun 17. päivä. Sen jälkeen kuvien romanttinen tunnelma muuttui, kun valkoturkkinen naaras katosi kuvasarjasta. Yksin pesäpaikalla päivystävä tummaturkkinen uros tähysteli ympärilleen eksyneen näköisenä. Näytti kuin se olisi etsinyt kumppaniaan. Oliko sen puoliso kadonnut kaikessa hiljaisuudessa? Vai oliko naali nähnyt, mitä sen puolisolle oli tapahtunut ja jäänyt pesäkummulle siitä huolimatta?

Pitkin kevättä riistakameran kuviin taltioituneet muut tunturin asukit antoivat vihiä siitä, mitä valkoturkkiselle naalille oli saattanut käydä. Naalin pesäpaikalla oli vierailut kevään aikana ahma, punakettu sekä maakotka – kaikki naalin vihollisia.

Riistakameran kuvia analysoineet Metsähallituksen virkamiehet päättelivät, että naali oli todennäköisesti jäänyt maakotkan saaliiksi. Kotkan olisi ollut helppo havaita tummassa

varvikossa liikehtivä talviasussaan oleva valkoturkkinen eläin. Oli todennäköistä, että valkoturkkinen naaras oli ollut tiineenä, koska kevät oli jo pitkällä, kun se oli kohdannut loppunsa.

Päivien edetessä yksin jäänyt naali näytti riistakameran kuvissa maansa myyneeltä. On toki mahdollista, että tulkitisin sen kokemia tuntemuksia inhimillisistä lähtökohdista käsin väärin. En voi varmuudella tietää, mitä tuo naalisulho saattoi tuntea menetettyään äkillisesti puolisonsa. Mutta sen perusteella, mitä tiede osaa nykyään selittää muiden eläinlajien, etenkin nisäkkäiden älykkyydestä ja tunnemaailmasta, on perusteltua olettaa, että yksin jäänyt naali tunsu surua ja jonkinasteista alakuloa. Ainakin jonkin aikaa, kunnes sen oli keskitettävä kaikki voimansa ravinnon hankkimiseen ja selviytymiseen.

Yksinäinen urosnaali oleili sinnikkäästi pesäpaikan ympäristössä usean viikon ajan, ja viimeisen kerran se taltioitui riistakameran kuviin heinäkuun 4. päivänä. Tämän jälkeen sen on täytyntä jatkaa matkaansa. Kenties se vaelsi pohjoiseen Norjan tunturiylängöille.

Metsähallituksen virkamiehiä naaliparin kova kohtalo ymmärrettävästi harmitti. Naalin suojelutyöt Pohjolassa olivat alkaneet toden teolla jo 1990-luvulla, ja onnistunut pesintä Suomen tuntureilla olisi ollut historiallinen tapahtuma.

Utinen ei kuitenkaan ollut yksioikoisen huono. Metsähallituksen luonnonsuojelun erityisasiantuntija Tuomo Ollila totesi Kaldoaivin naalipariskunnan todistaneen, että vuosikautia jatkuneet suojelutoimet olivat tehonneet, olihan pesintä ollut jo niin lähellä. Ollila oli vakuuttunut siitä, että nyt kun suojelutoimia vain jatkettaisiin entistä voimallisemmin, olisi

vain ajan kysymys, kun jossain päin maamme tuntureita historiallinen tapahtuma tulitaiisiin viimeinkin näkemään.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet yhtä vakuuttuneita. Oli myös asiaan perehtyneitä, joiden mielestä oli jo liian myöhäistä. Heidän mukaansa naali oli aikoinaan ehditty hävittää liian vähän numeroiseksi koko Fennoskandiassa, eikä omassa eristyksessään elävä laji voisi enää nousta elinvoimaiseksi suojelutoimista huolimatta. Etenkin kun ilmaston lämpeneminen muutti olosuhteet tunturiluonnossa yhä suopeammiksi punaketun kaltaisille kilpaileville yleislajeille. Totuus oli se, ettei kukaan osannut sanoa varmuudella, voitaisiinko Pohjolan naali vielä pelastaa suojelutoimilla. Oli mahdollista, että ihminen kävi taistelua aikaa vastaan, taistelua, jonka hän tulisi vääjäämättä häviämään.

Joka tapauksessa Kaldoaivin naalipari oli elävä muistutus evoluution yhdestä keskeisestä periaatteesta: elämä pyrkii palaamaan juurilleen, täyttämään edellisten, jo kadonneiden sukupolvien jättämän tyhjiön. Vaikka ilmasto lämpenee entisestään Pohjolan tuntureilla, arktinen naali yrittää kovasti palata entisille elinalueilleen, mistä ihminen on sen aikoinaan hävittänyt.

Lukiessani Kaldoaivin naaliparista kertovia tiedotteita ja niistä seuranneita lehtijuttuja minut valtasi aluksi epä tietoisuus. Miten minun tulisi suhtautua tapaukseen, jota saattoi lähestyä monesta eri näkökulmasta?

Kuvat valkoisesta naalista lumettomalla tunturilla toimivat todistusaineistona ilmastokriisin etenemisestä, kuinka sen vaikutukset näkyivät jo maamme pohjoisimmassa kolkissa. Toisaalta naaliparin vierailu Kaldoaivissa muistutti, ettei vielä

ollut ehkä liian myöhäistä. Halusin uskoa, että luonnolla on vielä toivoa, että meillä on vielä toivoa. Kenties tämä pieni arktinen koiraeläin olisi vielä mahdollista pelastaa? Mieleeni nousi myös, mikä merkitys sillä olisi, jos se selviytyisi, tai toisaalta jos se katoaisi.

Mediadarvinistisessa mielessä maakotkan saaliiksi jäänyt naali ei ollut ehkä kuollut turhaan. Naaliparin verrattain lyhyt aika yhdessä – ja etenkin niiden traaginen kohtalo – saatiin tiivistettyä uutistarinaksi, joka vetosi inhimilliseen mieleen, lisäsi empatiaamme toista lajia kohtaan.

Jos ilmastokriisin ja ympäristötuhojen keskellä oli vielä mahdollista pelastaa niinkin arktinen eläin kuin naali, ehkä ei ollut syytä vajota pessimismiin.

Ehkä teoillamme sittenkin oli vielä merkitystä.

Riistakameran sumeat kuvat eivät jättäneet minua rauhaan. Kaldoavain naaliparin kohtalo pyöri mielessäni. Katselin riistakameran kuvia uudelleen ja uudelleen, ja hiljalleen ne alkoivat sekoittua muistikuviini hetkestä, jolloin olin kohdannut naalin luonnossa. Vaikka minun täytyykin tunnustaa, ettei ensikohtaukseni naalin kanssa ollut elämäni ylevimpiä hetkiä.

2

Minun oli ollut tarkoitus mennä aikaisin nukkumaan. Olin julistanut sen myös kovaan ääneen työkavereilleni – asia, josta minulle tultaisiin seuraavana päivänä vinoilemaan. Kuuluisat viimeiset sanat.

Olimme viettäneet tuotantotiimin kanssa kaksi viikkoa Huippuvuorilla tekemässä televisiodokumenttia jääkarhusta. Reissu oli ollut monella tapaa erittäin onnistunut, mutta se oli myös tuntunut pitkältä ja rankalta.

Ja nyt oli koittanut matkamme viimeinen ilta, jonka vietäisimme Longyearbyenissa, reilun kahden tuhannen asukkaan kylässä keskellä arktista erämaata. Ja sitä Huippuvuorilla riittää: puutonta tundraa silmäkantamattomiin, jylhät lumenpeittämät vuorenhuiput taustalla, ja kaiken ympärillä joka ilmansuunnassa turkoosina hohtava meri. Pohjoisella Jäämerellä sijaitsevilla Huippuvuorilla elää enemmän jääkarhuja kuin sieltä löytyy ympärivuotisia asukkaita.

Longyearbyenin kylä on oma kuplansa valtaviin erämaiden keskellä. Sieltä löytyy kaikki oleellinen, mitä arktisella alueella elävä moderni ihminen voi tarvita: moderni infra, ruokakauppa, pubeja, päiväkotia, yliopisto, terveysasema, kirjasto, ravintoloita, maailman pohjoisin uimahalli – puhumattakaan rajattomista mahdollisuuksista harrastaa luonnon äärellä.

Päätimme mennä viimeisen iltamme kunniaksi kylään syömään, minkä jälkeen painuisin suoraan pehkuihin. Minun täytyisi nimittäin herätä reissun viimeisenä aamuna kukonlaulun aikaan.

Olin sopinut paikallisen tuttuni Frede Lamon kanssa, että lähtisimme aikaisin aamulla etsimään kylän läheisyydessä elävää naalipariskuntaa. Tällä retkellä ei ollut mitään tekemistä dokumentin kanssa, jonka takia olimme matkustaneet Huippuvuorille. Olin vain jo pidemmän aikaa halunnut nähdä omin silmin tämän kauniin pienen ketun, johon olin tutustunut lauantai-iltojen luonto-ohjelmien kautta jo lapsena. Pitkin kuvausreissuamme olin elätellyt toivoa, että pääsisin näkemään edes vilaukselta naalin – olihan se Huippuvuorilla melko yleinen ja siihen saattoi törmätä Longyearbyenin laitamillakin, toisinaan jopa kylänraitilla.

Kymmenen päivää kestäneen retkemme aikana olimme päässeet kuvaamaan jääkarhuja, partahylkeitä, kiehkurais-hylkeitä eli norppia, jäälokkeja, villiporoja ja kiirunoita sekä nähneet kaukaa maitovalaiden parven. Mutta jostain kumman syystä naali ei ollut näyttäytynyt meille kertaakaan. Tämä lisäksi vain entisestään haluani päästä valkoisen ketun jäljille. Ja niin ennen illalliselle lähtöä sovin Freden kanssa, että hän tulisi hakemaan minut kello 04.30 seuraavana aamuna.

Ravintolassa tunsin itseni nuutuneeksi. Ajatus varhaisesta herätyksestä ei tuntunut houkuttevalta. Muistutin kuitenkin itseäni, että tulisin jälkeinpäin katumaan, jos jättäisin aamun retken väliin. Frede tunsu paitsi Longyearbyenin

ympäristön, myös koko Huippuvuorten saariryhmän, missä hän oli matkustellut vuosikausia työnsä puolesta. Oli siis erittäin todennäköistä, että Freden seurassa minua vihdoinkin onnistaisi ja pääsisin näkemään naalin.

Tilasimme kuvausryhmän kanssa pizzat ja skoolasimme onnistuneelle reissulle. En enää muista, kuka meistä ehdotti, että menisimme päivällisen jälkeen ottamaan vielä yhdet. Se saatoin hyvinkin olla minä. Joka tapauksessa syötyämme ylihintaiset pizzat siirryimme Kroa-nimiseen publiin jatkaamaan iltaa. Toisin kuin sata vuotta aiemmin, näissä illanvietoissa ihmisillä ei ollut yllään arktisten eläinten nahoista tehtyjä kuohkeita turkiksia, vaan kalliita ja värikkäitä untuvatakkeja, vaelluskenkiä, kauluspaitoja, puuvillasta tehtyjä mekkoja; globaaleja brändejä, joihin kaikki kansalaisuuteen katsomatta sonnustautuivat nykyään.

Otimme yhdet. Ja toiset. Kolmannetkin. Jossain vaiheessa iloisen puheensorinan ja oluen aikaansaaman hurmoksen keskellä minulta pääsi unohtumaan Freden kanssa tekemäni suunnitelma.

Mutta niin kuin kaikki illat, tämäkin päättyi ennen pitkää. Ja minun osaltani se päättyi shokkiherätykseen kello 04.30.

Freden soittaessa majapaikkamme ovikelloa pirinä kaikui päässäni kuin asfalttiporan jyrinä. Samalla hetkellä alitajuntani yhdisti pirinän jossain aivolohkojen perällä lymyvään tietoon. Pomppasin sängystä ylös. Onnekseni olin sentään pakannut retkitarvikkeet edellisiltana ennen kuin olimme lähteneet pizzalle. Juoksin ulko-ovelle ja raotin sitä sen verran, että saatoin ilmoittaa Fredelle olevani valmiudessa muu-

tamassa minuutissa. Frede hymyili minulle harmaan partansa takaa.

– Ei mitään kiirettä, hän totesi englanniksi, jota hän puhui pehmeän skandinaavisella aksentilla.

Ehdin pestä hampaani ja jyystin purkkaa hermostuneena, mutta siitä huolimatta Frede taisi tajuta, miten olin viettänyt viimeisen iltani Longyearbyenissa.

Minun olisi tehnyt mieli selitellä, ettei tällainen ollut tapaistani, että käyttäydyin tavallisesti hyvin ammattimaisesti, mutta onneksi sentään osasin pitää suuni kiinni. Moisisilla selitelyillä on tapana vain pahentaa tilannetta.

Uinuva Longyearbyen lahden poukamassa jäi taaksemme, ja ohitimme sataman, missä kalastusaluksien ja turistilaivojen henkilökunta oli jo työn touhussa. Hetken päästä Frede ohjasi auton lentokentälle vievältä päätieltä töyssyiselle hiekkatielle.

Villiporot laidunsivat tien varressa, ne kaapivat sorkillaan lumen alta paljastuvaa kasvillisuutta.

Frede parkkeerasi vuorenjuurta vinosti kulkevan kivikkoisen tien reunaan. Rinne jatkui alas Pohjoisen jäämeren rantaan. Astuin ulos autosta ja käänsin katseeni turkoosille merelle päin. Kylmä tuuli puhalsi kasvoilleni. Hetken aikaa pelkäsin, että antaisin ylen. Nojasin autoa vasten ja hengitin rauhallisesti sisään ulos, sisään ulos. Mietin, että minulla täytyi olla veressäni sellainen määrä alkoholia, että sillä olisi voinut tainnuttaa jääkarhun.

– Oletko kunnossa? Frede hihkaisi selkäni takaa. Puhalsin keuhkoni tyhjäksi, käännysin ympäri ja totesin olevani kunnossa.

Jälleen Frede hymyili paksun partansa suojissa.

Maaliskuinen aamu oli hyytävän kylmä. Pakkasta oli parisenkymmentä astetta, ja Jäämereltä puhaltava viima tuntui poskiluiden ytimissä saakka.

Jäinen lumenpinta rasahteli kenkieni alla seuratesani Fredeä vuorenrinnettä pitkin ylös. Aluksi nousu oli loivaa, mutta hiljalleen rinne alkoi jyrkentyä. Jalkani tuntuivat painavilta ja sydämeni hakkasi. Pysähdyin antaakseni sydämelteni hiukan armoa. Kun seuraavan kerran nostin katseeni vaeluskengistäni, näin Freden kipuavan vuorenrinnettä kaukana edessä päin. Kauhaisin rukkanisillani jäistä lunta suuhuni saadakseni edes jotain nestettä. Kun sydämeni oli hiukan rauhoittunut, jatkoin tarpomista. Kiihdytin vauhtiani, jotta tavoittaisin Freden ennen kuin hän katoaisi vuorenrinteen toiselle puolelle. Tunsin, kuinka hiki valui ohimoitani pitkin samaan aikaan kun kehoni värisi vilusta.

– Kiimo! Kuulin yhtäkkiä tutun äänen kutsuvan nimeäni tuulen läpi. – Kaikki hyvin?

Kohotin katseeni, ja tajusin Freden seisovan aivan silmiäni edessä. Taisin tuijottaa häntä tovin tyhjä ilme kasvoillani, sillä hän toisti kysymyksensä.

Vakuuttelin jälleen olevani kunnossa.

Tällä kertaa Fredeä ei hymyilyttänyt. Hän nyökkäsi vain ja vilkaisi olkansa yli ennen kuin tiedusteli, pystyisinkö jatkaamaan matkaa. Nyökyttelin niin vakuuttavasti kuin kykenin.

– Näin tuon kummun takana naalin, hän sanoi.

Huomioni kiinnittyi ainoastaan kahteen englanninkieliseen sanaan Freden puheessa. *Arctic Fox*. Hetkessä mieltäni piinaaneet häpeäntunne ja kuolemanpelko haihtuivat merituuleen.

Vedin keuhkot täyteen kylmää ilmaa, samaa puhdasta ilmaa, jota naalikin lähistöllä hengitti, ja lähdin seuraamaan Fredeä ylös vuorenreunaa kohti.

Edessämme aukesi valkeana kumpuileva ylänkö, kaukana edessäpäin lumikenttä kohtasi tummansinisen taivaanrannan. Siellä täällä teräväkärkiset kivet kurkistivat lumesta.

– Katso, Frede sanoi osoittaen eteemme.

Hankeen oli painautunut pieniä soikeita tassunjälkiä, jotka etenivät jonossa suurten kivenlohkareiden taakse. Frede vinkkasi minulle katseellaan, että lähtisimme kiertämään jälkiä. Hän nosti pitkällä teleputkella varustetun kameransa ylös, kuin metsästäjä, joka oli juuri ladannut kiväärinsä. Aivan kuten metsästäjät olivat aikoinaan tehneet kohdatessaan naalin tassunjäljet.

Seurasin Fredeä ja puristin rinkkani sankoja molemmin käsin. En tiedä johtuiko se jännityksen nostamasta adrenaliinipiikistä vai kasvojani piesseestä arktisesta tuulesta, mutta hengitykseni oli tasaantunut ja askeleeni tuntuivat äkkiä yllättävän vakailta. Hanki kantoi meidät vaivatta noustessamme loivaa rinnettä pitkin. Ihmettelin mitä naali teki näin korkealla kivikkoisella vuorella. Ehkä se oli ollut saalistamassa kiirunaa, joka oli näillä leveyksillä ainoa ympärivuotinen lintulaji.

Yhtäkkiä Frede pysähtyi, vilkaisi minua ja vinkkasi päällään vasemmalle. Käänsin katseeni, ja silloin minä näin sen. Muutaman kymmenen metrin päässä, hieman ylempänä jyrkänteen reunalla seisoivativalkoinen naali. Sen tuuheaa turkki hulmusi tuulessa, eikä turkin alta meinannut nähdä eläimen lyhyitä jalkoja, jotka nekin olivat paksun karvapeitteen suo-
jissa. Naali seisoivat valppaana, häntä virittyneenä viistosti ylös-

päin, ja tuijotti meitä hiilenmustilla nappisilmillään. En voinut olla ihailematta sen kauneutta. Samassa huomasin, että muutaman metrin päässä naalista kivikossa makasi villiporon ruho. Tunturikettu oli siis vaeltanut tänne haaskan perässä.

Aivan kuin naali olisi huomannut minun vilkuilevan haaskaakaan, sillä senkin katse alkoi vaelttaa meidän ja poronruhon väliä. Se haukotteli hermostuneesti, aivan niin kuin koiraeläimillä on tapana tehdä silloin kun ne tuntevat olonsa epävarmaksi tai uhatuksi. Minun olisi tehnyt mieli sanoa sille, että älä huoli, emme tulleet varastamaan ruokaasi tai uhkaamaan sinua. Mutta ymmärrettävästi naali suhtautui meihin varautuneesti, olihan kysymys ailahtelevasta ihmisestä, jonka motiivien suhteen ei voisi koskaan mennä takuuseen.

Frede kyykistyi ja asetti kameransa pitkän linssin nojamaan kiveä vasten. Seurasin perässä. Laskeuduin polvilleni ja nojasin kyljelläni lumen verhoamaan lohkareseen. Huokasin syvään, tunsin, kuinka väsyneet lihakseni antoivat periksi. Samassa huomasin, että naalikin näytti rentoutuvan. Se ravisteli turkkinsa irtolumesta ja lähti kaikessa rauhassa astelemaan poronraatoa kohti. Frede valokuvasi villieläintä kamera rakuttaen kiiwaassa rytmissä. Tämä ei naalia häirinyt, vaan se asettui itseään monta kertaa suuremman ruhon taakse ja alkoi jyrsiä siitä jäisiä lihanpaloja irti. Tunnistiko naali valokuvaamisen ja osasi yhdistää sen harmittomaan toimintaan? Se oli syntynyt aikaan ja paikkaan, jossa ihmiset pääosin ajattelivat sillä olevan enemmän arvoa elävänä kuin kuolleen. Tässä mielessä kaikki oli kääntynyt naalin elämässä pääläelleen viimeisen sadan vuoden aikana.

Naali ruokaili kaikessa rauhassa raadolla. Kenties poro oli kuollut sairauteen, vammaan tai pitkän ja kolkon talven heikentämänä ravinnon puutteeseen. Nykyään talvi on monille Huippuvuorten villoille ympärivuotisille asukkaille raju koetelemus, ei kylmyyden vaan ailahteleviksi muuttuneiden olosuhteiden takia. Talviset vesisateet ovat yleistyneet tällä vuosituhannella, ja kun plussakelejä seuraa pakkaspäivä, maa jäätyy, eivätkä esimerkiksi juuri villiporot pääse syömään kasvilisuutta. Niin kuin aina, luonnossa yhden epäonni on toisen onni. Huippuvuorten villiporojen talviset nälkäkuolemat tarkoittavat usein vararavinnon tai ruokakätköjen turvin sinnitteleville naaleille hetkellisiä yltäkylläisyyden aikoja.

Naali järsi jäistä poronlihaa ja vilkuili välillä meitä ja muualle ympärilleen. Kenties se piti ympäristöä silmällä myös lajitovereidensa varalta. Sillä varmaa oli, että ennemmin tai myöhemmin poronruho houkuttelisi paikalle muitakin napakettuja. Kenties jopa jääkarhun.

Minkähän ikäinen tämä yksinäinen naali oli? Oliko se jo pariutunut, hiippailiko sen puoliso jossain lähistöllä? Vai oliko se kenties viime keväänä syntynyt pentu, joka oli selvinnyt ensimmäisestä itsenäisestä talvestaan?

Longyearbyenia ympäröivillä lumen ja jään hallitsemilla tuntureilla elää elinvoimainen paikallispopulaatio, joka koostuu useista aikuisista naaliyksilöistä, pariskunnista, jotka tuottavat hyvinä ravintovuosina jälkeläisiä. Uudet naalisukupolvet vaeltavat toisille seuduille ja toisilta alueilta vuorostaan saapuu Longyearbyenin ympäristöön uusia tulokkaita – mahdollisesti satojen tai jopa tuhansien kilometrien päästä. Nytkin kauem-

pana Huippuvuorten saariryhmän pohjoisosissa merta peitti paksu jääkerros, jota pitkin arktisen alueen naalit saattoivat vaeltaa maasta toiseen.

Naali on sirkumpolaarinen, eli se elää kautta pohjoisen pallonpuoliskon arktisella alueella. Pohjoinen Jäämeri on valtatie, joka yhdistää naalipopulaatiot toisiinsa tuhansien kilometrien säteellä. Merijäällä naali voi seurailta hylkeitä vaanivia jääkarhuja ja päästä osingoille niiden saaliista. Pohjoista merijäätä pitkin se voi vaeltaa Siperiasta Huippuvuorille ja Huippuvuorilta Grönlantiin sekä Alaskaan ja Kanadaan saakka.

Kun naali oli saanut tarpeekseen poronlihasta, se asteli takaisin rinteiden reunalle tähytyspaikalleen. Tunturikettu venytti kehonsa niin pitkäksi kuin kykeni, nosteli takajalkojaan vuoron perään ja haukotteli leveästi, tällä kertaa tyytyväisen oloisena. Se istahti lumelle ja alkoi nuolla turkkiaan. Ja huolellista työtä se tekikin, puhdisti turkkinsa kauttaaltaan kaikessa rauhassa.

Samassa tajusin, että sen käyttäytyminen oli kotoisan tuttua, se muistutti minua oman koirani päivittäisistä puuhista.

Jäätävä tuuli pölyytti naalin hulmuavaa turkkia, mutta tämä pieni siro eläin ei välittänyt kylmästä, vaan kävi lumelle makaamaan, kiertyi kerälle ja työnsi kuonon paksun häntänsä alle. Sieltä se vilkuili meitä hetken aikaa, aivan kuin varmistaakseen, ettei meillä tosiaan ollut pahoja aikeita mielesämme. Lopulta väsymys kuitenkin otti naalista vallan ja se nukahti.

Frede asteli viereeni ja hymyili tyytyväisen näköisenä kamera sylissään. Hän näytti minulle kameransa näytöltä muutaman otoksen. Katselin kuvasarjaa naalista poronraa-

don kimpussa samalla kun vilkuilin silmiemme edessä nukkuva valkoista karvamyttyä.

– Hienoja kuvia, huudahdin.

– Katsos, sinussa on jälleen eloa. Arktinen ilma parantaa krapulan kuin krapulan, Frede sanoi taputtaen olkapäätäni.

Tajusin, että Frede oli oikeassa: oloni oli kohentunut huomattavasti hyisessä pakkasilmassa.

Odottelimme vielä tovin, jos naali sattuisi heräämään, mutta se oli ilmeisesti käynyt päivälevolle. Eihän sillä ollut mitään syytä lähteä huitelemaan ympäriinsä ja kuluttaa kallisarvioista energiaa. Sillä oli maha täynnä ruokaa ja poronruhosta riittäisi syötävää vielä päiviksi eteenpäin. Sillä olisi mahdollisuus kerätä vararavintoa elimistöönsä, minkä turvin se pärjäisi sitten kun ravinto olisi taas tiukassa. Ja niin kävisi ennemmin tai myöhemmin, nälkäkaudet kuuluivat naalin elämään.

Katselimme hiljaisuuden vallitessa, kuinka tuulen pölyttäjä irtolumi kasaantui naalin päälle, kunnes lopulta se oli hautautunut lumeen. Siellä se saattaisi nukkua piilossa tuntikaupalla, yhä paksumman lumipeitteen alla. Kenties vasta hämärän hiipiessä vuoristoon se aukaisisi silmänsä, nousisi pedistään lumivaipan uumenista ja aloittaisi arkiset askarensa, jotka pyörisivät selviytymisen ympärillä.

Lopulta päätimme luovuttaa ja palata takaisin kylään. Olin viimein nähnyt tämän kauniin valkoisen eläimen luonnossa. En kuitenkaan vielä tuolloin tiennyt, ettei tämä tulisi olemaan tarinan päätepiiste, vaan jonkin aivan uuden, odottamattoman tarinan alku.

Lensin samana iltapäivänä kotiin Helsinkiin. Muisto kohtaamisesta naalin kanssa painui jonnekin mieleni sopukoihin, enkä enää miettinyt valkoista tuuheaturkkista villieläintä sen kummemmin. Kunnes muutama vuosi myöhemmin tuo kylmä ja hauras aamu Huippuvuorilla palasi mieleeni, kun silmiini osui sattumalta vangitseva uutisjuttu.

3

Luettuani Kaldoaivin naalipariskunnan kohtalosta ensikohtaamiseni naalin kanssa Huippuvuorilla näyttäytyi kokonaan uudessa valossa. Naalin maailma ei enää tuntunut kaukaiselta tai eksoottiselta.

Tajusin, ettei siitä ollut kauaakaan, kun naalin kohtaaminen Suomen tuntureilla olisi ollut arkisen tavallinen asia. Ensikohtaamiseni naalin kanssa oli ollut kurkistus oman maani lähimenneisyyteen, kadotettuun luontoon, jonka olin päässyt unohtamaan. Todellisuudessa naali oli koko ajan ollut kanssani osa samaa luontoa, lähempänä kuin olin osannut ajatella.

Haalin kasaan kaikki Kaldoaivin naalipariskunnasta kertovat artikkelit. Ja niin viikkojen ja kuukausien edetessä, aina kun aihe palasi taas mieleeni, kaivoin naalista lisää juttuja ja tallensin ne läppäriini *Tunturikettu*-nimiseen kansioon.

Elämä kulki eteenpäin, erilaiset työni – dokumentit ja kirjat – valmistuivat, ja samaan aikaan suhteeni tunturikettuun eli kansiossa läppäriini kovalevyllä. En juuri keskustellut aiheesta kenenkään kanssa.

Mutta naali ei jättänyt minua rauhaan. Aika ajoin eläin nousi mieleeni, joko eteen osuneen lehtijutun tai alitajunnan avittamana. Ja joka kerta tapaukseen liittyvät kysymykset tuntuivat entistä painostavammilta. Lopulta, kun Kaldoaivin